

Situația socio-economică în județul Arad (1942)

The social-economic situation in Arad county (1942)

*Alin Spânu,
Centrul de Studii Euro-Atlantice, București*

Abstract

In the early 1942 the prefect of Arad County, colonel Vasile Mihăilescu, sent a material to the prime minister, marshal Ion Antonescu, in which he presented the extremely critical situation in terms of health and economic conditions in the region. The diseases that were killing them were syphilis and tuberculosis and the lack of health services led to a high rate of infant mortality. The study analysed these causes and proposed measures to improve the situation of the people.

Keywords: Arad, colonel Mihăilescu, born rate, mortality, disease

În perioada celui de-Al Doilea Război Mondial România s-a confruntat cu evoluții efervescente atât în interiorul granițelor, cât și în ce privește campania militară contra URSS (din 22 iunie 1941), în cadrul unei alianțe conduse de Germania și la care au mai participat Italia, Finlanda și Ungaria.

Alături de problemele inerente unei guvernări confruntate cu un conflict militar, executivul condus de mareșalul Ion Antonescu a inițiat și tentative de reformă în administrația centrală și locală. Prima măsură a fost înființarea Oficiului de Studii și Documentare Administrativă, în cadrul Ministerului Afacerilor Interne, cu rolul de a cerceta și aduna materiale pe diverse teme care să stea la baza unor analize obiective, iar la final să se propună modificările necesare la nivel guvernamental. De la București a început o corespondență intensă cu prefecturile și s-au solicitat diverse materiale documentare, pe perioade mai lungi sau mai scurte, împreună cu hărți, grafice, schițe etc., care să ateste evoluția fenomenelor cercetate.

La granița de vest, colonelul Vasile Mihăilescu, prefectul județului Arad, a ieșit în evidență când a trimis o telegramă de felicitare mareșalului Antonescu imediat după ce trupele române au cucerit Odessa, la 17

octombrie 1941: „În ceasul de față, populația orașului și județului Arad înalță rugi fierbinți cu prilejul strălucitei victorii de la Odessa pentru scumpii noștri eroi, izbânda Crucii și pentru înfăptuirea aspirațiilor noastre naționale. În numele acestei populații Vă rugăm să binevoiți a primi cele mai adânci sentimente de omagiu și de admirație pentru sublimul act de vitejie și de eroism al glorioasei noastre oștiri și asigurarea întregii noastre recunoștințe și a devotamentului profund ce Vă păstrăm ca suprem Comandant de Țară și Oștire”¹. Răspunsul nu a întârziat să vină din partea celui felicitat, care a scris: „Mulțumesc călduros populației orașului și județului Arad pentru rugăciunile înălțate și pentru recunoștința mărturisită eroicelor jertfe de istorie și reîntregire de Țară”².

Peste doar câteva luni, la începutul anului 1942, colonelul Mihăilescu a trimis un material direct mareșalului Antonescu (**Anexa**) despre situația populației arădene din punct de vedere economic, sanitar, al natalității și mortalității. Au fost analizate statisticile din 1930 și până în 1941, pe baza cărora colonelul Mihăilescu a ajuns la concluziile prezentate. Prima problemă majoră era natalitatea, aflată „într-o dezastroasă scădere”³. În 1940 topul negativ era condus de plasa Șiria, urmată de Săvârșin și Radna, în timp ce în 1941 descreșterile majore s-a înregistrat în plasele Radna, Săvârșin, Sebiș și Târnova. De reținut că în plasa Radna fenomenul descreșterii populației a început de la sfârșitul secolului al XIX-lea și a continuat, constant, până în 1941. O dată constatat fenomenul s-a trecut la analiza cauzelor acestuia. Acestea erau, în principal, de ordin economic (sărăcia), politic – nu au existat planuri sau programe de stimulare a natalității – și sanitare (boli sociale și avorturile „practice pe o scară întinsă”⁴). De remarcat că la data respectivă sifilisul și tuberculoza „fac adevărate ravagii”⁵, iar în plasa Ineu, unde se afla sediul unei regiment de infanterie, sifilisul „a luat proporții catastrofale”⁶. Exista o lipsă majoră de personal medical – medici, asistente, moașe –, așa încât sarcinile și nașterile erau urmărite și asistate prin sfaturi băbești și de persoane necalificate.

---

¹ „Biserica și Școala” (revista oficială a Episcopiei Aradului, redactor pr. Ilarion V. Felea), an LXX, 26 octombrie 1941, nr. 43, p. 354.

² *Ibidem*, f. 353.

³ Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare: ANIC), fond Ministerul Afacerilor Interne – Oficiul de Studii și Documentare Administrativă (în continuare: MAI-OSDA), dosar 71/1942, f. 1.

⁴ *Ibidem*, f. 2.

⁵ *Ibidem*, f. 3.

⁶ *Ibidem*.

Urmarea era că, de multe ori, copiii se nășteau morți sau decedau la puțin timp după naștere.

Situația economică a populației („sărăcia și traiul mizerabil”⁷), ai ales în plasele Radna, Săvârșin, Hălmagiu și Gurahonț, conducea la căsătorii rare, nașteri reduse și o mortalitate infantilă de proporții catastrofice. Prefectul județului Arad a arătat că în statele aliate Germania și Ungaria autoritățile acționează atât pentru combaterea bolilor, cât și pentru stimularea căsătoriilor și nașterilor. Chiar minoritățile din județul Arad – „probabil subvenționate în mod secret de guvernele statelor respective”⁸ – primeau ajutoare financiare în vederea sporirii natalității.

Colonelul Mihăilescu a propus introducerea unor măsuri la nivel național, după modelul altor state, care să încurajeze căsătoriile și natalitatea. Pe plan local a introdus prime de încurajare a căsătoriilor și natalității, atât în bugetul prefecturii, cât și în cel al comunelor. A concentrat un număr mare de medici și a procurat medicamente trimițându-i să acționeze pentru combaterea sifilisului în plasa Ineu. Pentru combaterea tuberculozei a mărit numărul sanatoriilor de profil din județ și a luat măsuri pentru îmbunătățirea condițiilor de viață a populației.

Aceste măsuri benefice au fost luate de un militar aflat temporar la conducerea Prefecturii județului Arad. Pe de altă parte, realitatea anului 1942 arată grave lipsuri și interes administrativ față de populație în perioada interbelică, un dezinteres în combaterea bolilor infecțioase, precum și situația tragică sanitară, de la lipsa de medici la mortalitatea infantilă extrem de ridicată. Acestea au fost doar câteva cauze și doar la nivelul unui județ, care au stat la baza nemulțumirilor sociale și au permis curentelor extremiste să prolifereze. La finalul celui de-Al Doilea Război Mondial în urma Armatei Roșii învingătoare a venit Partidul Comunist Român, care a preluat puterea și a speculat toate aceste lipsuri socio-economice, atrăgându-și o bază largă de susținere. Ulterior, o parte din problemele existente au fost eradicate prin introducerea asistenței medicale gratuite. În noul context județul Arad a revenit la creștere demografică și populația a avut alte perspective economice, deoarece sărăcia și bogăția au devenit relative în noua doctrină economică a guvernului comunist.

---

⁷ *Ibidem*, f. 2.

⁸ *Ibidem*.

România – Prefectura Județului Arad
Cabinetul Prefectului nr. 40/23 ianuarie 1942

Domnule Mareșal,

Apărarea destinelor și viitorul Neamului nostru, aici la granița de Vest, ne-a fost din cea dintâi clipă a funcțiunii de Prefect al județului Arad grija de căpetenie. Tot timpul, de un an, cercetând satele ne-am putut convinge la fața locului de toate nevoile locale, pe care am căutat să le înlăturăm printr-o muncă stăruitoare de întremare împreună cu organele noastre de colaborare.

Apelurile repetate ale Domniei Voastre către Națiune, Domnule Mareșal, ne-au ușurat în mod simțitor această muncă, întrucât ele găsind în acest județ un ecou binefăcător au trezit conștiințele și au îndreptat energiile concentrice către unicul scop de a elucua (?) prin robustețe, disciplină și tenacitatea tradițională a Neamului drepturile sale sacre la viață și Reîntregire.

Dacă pe lângă grijile încercărilor prezente suntem preocupați primordial de ameliorarea situației economice generale a populației din județul nostru, alte griji ne îndeamnă ca, scrutând viitorul îndepărtat, să utilizăm fără pierdere de timp mijloacele care pot reda Neamului vigoarea și să-i asigure o trăinicie de secole. Privită din acest punct de vedere, situația din județul Arad ni se învederează tot mai lămurit problema natalității, mortalității și a căsătoriilor.

Statisticile din ultimii 12 ani, 1930 – 1941, întemeiază cu prisosință îngrijorarea noastră. Aceasta cu atât mai mult cu cât denatalitatea și-a găsit un mediu prielnic în acest județ mai ales în ultimii doi ani, 1940 și 1941. Tabloul statistic, aici alăturat, întocmit de organele noastre, ne arată că natalitatea e într-o dezastruoasă scădere. Dacă în 1940 ni se prezintă o scădere de 520, iar în 1941 una de 411, observându-se scăderea cea mai lamentabilă din plasele cu populație românească în mare majoritate. De pildă, în 1940 cea mai mare scădere, de 221, o dă plasa Șiria și imediat îi urează cu o scădere de 114 plasa Săvârșin, apoi Radna cu 118 ș.a.m.d. În anul 1941 în fruntea descreșterii natalităților stă plasa Radna cu o scădere de 109, apoi plasa Săvârșin cu 108, Sebiș cu 97, Târnova cu 92, Chișineu-Criș cu 81, Șiria cu 72, Hălmagiu cu 55 ș.a.m.d.

Față de această îngrijorătoare scădere a natalității și față de populația județului – 346.887 locuitori după numărătoarea din 1930 –, după care ar reveni 63 de locuitori pe kmp, mortalitatea în anii 1930 – 1939 (după datele ce le avem) variază între 5964 și 7316, față de nașteri care variau între 6963 și 8308. Din aceste date rezultă pentru anii 1930 – 1939 un spor total al populației de numai 3,14. Deficitul cel mai mare ni-l dă plasa Radna (Săvârșin). Plasa Radna în acești 10 ani (1930 – 1939) se prezintă an de an cu un constant deficit. Este foarte dureros că acest fenomen de descreștere a populației din această plasă îl întâlnim încă de prin anul 1890, descreșterea mergând tot mai accentuat.

Deși excedentare, plasele Șiria și Târnova – plase curat românești – abia marchează în cei 10 ani prima un spor de 140, iar a doua un spor de 153, ca apoi în anii următori să devină și ele deficitare.

De altfel, spectrul sinistru din plasa Radna tinde a se stabiliza și în plasa Șiria, unde din anul 1932 se duce o luptă acută și vehementă între moarte și natalitate, cu alternatoare dictonii. În fine, în anul 1940 se prezintă un deficit de 221, iar în anul 1941 un deficit de 72 persoane, astfel ca micul excedent de 140 realizat în curs de 10 ani să dispară și el în neantul morții.

Chiar dacă cercetăm o plasă mai puțin deficitară de la șes, dintr-o regiune mai bogată a județului, cum ar fi plasa Chișineu-Criș, care în curs de 10 ani (1930 – 1939) a înregistrat un excedent de 2048 suflete, situația românilor de aici este tot atât de dezastruoasă în privința prolificității ca și în celelalte plase. După cum rezultă din graficele alăturate populația comunelor aproape pur românești Socodor, Pilul, Grăniceri, Șiclău și Vârșand din această plasă arată o constantă scădere încă din 1896 și până în zilele de azi. Sporul, excedentul rezultat în anii 1930 – 1939 revine în mare parte pentru populația maghiară din sus-amintita plasă, populația română neprofitând absolut deloc din acest spor.

Prolificitatea județului Arad pe ani este mult scăzută prin numărul mare de mortalitate, din care 90% îl dețin copiii până la un an. Într-adevăr, mortalitatea în județul Arad în anii 1930 – 1939 înregistrează cifra fabuloasă de 51.951 cazuri, moartea secerând îndeosebi în rândul noilor născuți. Evident că nu numai aceste date statistice sumare, ci și altele, ne impun o rapidă sesizare a problemei sub aspectul vitalității Poporului nostru. Specialiștii în materie vor putea să culegă toate datele care s-ar necesita unei măsuri generale pe Țară.

Domnule Mareșal,

Este stabilit cu toată certitudinea faptul că populația românească din județul Arad este în scădere. Cauzele acestor scăderi, într-adevăr îngrozitoare și catastrofale, după o atentă și foarte migăloasă cercetare făcută în această direcție, noi le atribuim următoarelor motive:

1. Motive economice: sărăcia populației, fapt ce împiedică căsătoriile și, implicit, nașterile.

2. Motive politice: nu se activează cu mijloace suficiente pentru susținerea unei politici de sporire a populației, cum se face de exemplu în Germania, dar chiar și în Ungaria unde, în afară de combaterea mortalității, se depun mari străduințe pentru sporirea natalității.

3. Motive sanitare: flagelul bolilor sociale ce bântuie în rândurile populației și care o decimează an de an, precum și avorturile practicate pe o scară intensă.

Motivele economice predomină celelalte motive arătate. Putem afirma, cu toată hotărârea și tăria cuvântului, că izvorul și motorul principal al scăderii populației din acest județ, 70%, rezidă în sărăcia și traiul mizerabil ce trebuie să ducă această populație, îndeosebi din plasele situate pe Valea Mureșului, Radna și Săvârșin, precum și în cele situate în regiunile de nord-vest ale județului, Hălmagiu și Gurahonț. Populația din aceste regiuni fiind foarte săracă și lipsită de condițiile elementare ale unui trai mai mult sau mai puțin omenesc, este aservită degenerării. Moartea este frecventă, căsătoriile sunt rare și nașterile foarte reduse. Tinerii neavând perspective de moștenire și nici mijloace proprii suficiente pentru a putea întemeia gospodăria, se abțin, prin forța împrejurărilor, de la căsătorii. Ei duc o viață nelegiuită, trăiesc în concubinaj, fără însă să procreeze copii, spre a nu fi expuși rușinii și oprobiului public.

Motive politice. Este un interes superior de Stat și național ca să se ducă o politică hotărâtă și foarte atentă pentru sporirea natalității. Statele vecine Germania (sic!) și Ungaria, după cum suntem informați și după cum am amintit mai sus, în urma unor legiferări bine puse la punct susțin o politică de permanentă încurajare a natalității prin acordări de ajutoare destul de însemnate la căsătorii, prime la nașteri și alte diferite avantaje ca: scutiri de impozite, împrumuturi pe termene mai lungi, drept de preferință la împroprietăriri, întâietate la obținerea brevetelor pentru vânzarea articolelor de monopol etc. Ba, ce e mai mult, suntem informați că chiar și minoritățile etnice din județul nostru, șvabii (germanii) și ungurii, prin organizațiile și instituțiile lor, probabil subvenționate în mod secret de guvernele statelor respective, sunt ajutate și încurajate prin donații bănești atât în ce privește

contractarea căsătoriilor, cât și, mai ales, în ce privește sporirea natalității. Ori, față de această situație, elementul românesc în această privință nu este sprijinit printr-o politică legiferată de Stat, decât doar prin anemice și aproape nesimțite măsuri luate de autoritățile locale. Nefiind sprijiniți, locuitorii români descresc ca număr. În schimb, numărul minorităților etnice crește încet, dar sigur. Averile, bunurile imobiliare (pământ, case etc.) ale românilor fatalmente și în mod inevitabil trec în patrimoniul germanilor și unguilor. Consecința ignorării acestei sinistre realități tinde inevitabil la săparea ființei însăși a Neamului nostru.

Motive sanitare. Bolile sociale, sifilisul și tuberculoza fac adevărate ravagii în rândurile populației, îndeosebi în regiunile sărace din acest județ. În comunele din plasa Ineu și din jurul ei boala sifilisului a luat proporții catastrofale. Comuna Ineu este și reședința unui regiment de infanterie. Soldații venind în contact cu populația civilă din partea locului și molipsindu-se de această grozavă boală o transmit și în alte regiuni fără ca să se supună unui tratament medical pentru vindecarea și extirparea acestei boli. Tuberculoza, de asemenea, se lățește neluându-se suficiente măsuri pentru combaterea ei.

Mortalitatea infantilă, după cum am amintit, a luat de asemenea proporții impresionante în întreg județul nostru. Copiii nou-născuți nu au suficientă îngrijire și asistență medicală. În regiuni întinse nici măcar moașe calificate nu sunt, mamele însărcinate fiind lăsate în voia sorții sau în cele mai multe cazuri la discreția și sfaturile băbești ale unor femei necalificate și, adeseori, certate cu justiția și morala, aduc copiii la vileag morți sau aceștia mor la puțin timp după naștere. Avorturile, cu toată severitatea legilor existente, se înmulțesc și ele pe zi ce trece. Cauza, fie sărăcia părinților, fie raporturile nelegiuite (concubinajul) dintre ei, fie răul obicei înrădăcinat de a nu avea mai mulți copii spre a nu se împărți averea în mai multe părți.

Domnule Mareșal,

Față de situația sus descrisă, urmărind linia de conduită pe care credem că trebuie să o avem în vedere în lumina scopului național și pentru îndreptarea situației, cu cel mai profund respect vă rugăm, Domnule Mareșal, să binevoiți a ne permite a vă face următoarele propuneri:

1. Pe cale de decret-lege să se introducă măsuri urgente și eficiente pentru încurajarea natalității. Aceste măsuri să privească următoarele:

a) încurajarea căsătoriilor prin acordare de împrumuturi soților până la o anumită vârstă pe termen lung;

- b) în caz de naștere să se acorde prime de asistență pentru moașe, 1.000 lei de o naștere;
- c) soților de căsătorie care beneficiază de împrumut, în caz de naștere să li se reducă de fiecare copil cu o anumită cotă suma împrumutată, astfel ca la nașterea a mai mulți copii împrumutul să fie stins în mod automat;
- d) scutirea capilor de familie cu numeroși copii de impozite și taxe către Stat, județ, comune sau reducerea proporțională a acestor impozite și taxe după numărul copiilor;
- e) scutirea de orice taxe la încheierea căsătoriilor, adică gratuitatea încheierii căsătoriilor;
- f) reprimarea severă a avorturilor;
- g) intensificarea combaterii bolilor sociale (sifilis, tuberculoză etc.);
- h) asistența medicală gratuită în caz de nașteri și la bolile sociale;
- i) urmărirea și sancționarea părinților a căror copii mor sub vârsta de 2 ani din neglijența acestora și fără asistență medicală, care trebuie să fie gratuită;
- j) crearea unui institut pe Țară pentru finanțarea măsurilor privitoare la încurajarea căsătoriilor și natalității.

Domnule Mareșal,

În dorința ca aceste propuneri ale noastre să fie realizate practic și ca un prim început pentru traducerea în fapte a acestor propuneri, am susceput în bugetul județului nostru pe anul financiar 1942/1943 un fond de 1.000.000 lei pentru acordarea de prime de încurajare a căsătoriilor și natalității din județ. Tot astfel și comunele din acest județ vor prevedea în bugetele lor – la îndrumarea noastră – sume ca drept subvenții pentru acest scop.

Pentru combaterea sifilisului în comunele din plasa Ineu am luat măsura concentrării pe termen de 30 de zile a unui număr mai mare de medici și cu medicamentele necesare. Pentru reducerea numărului bolnavilor de tuberculoză am dispus să se înmulțească sanatoriile în județ și, paralel cu această măsură, voi face tot ceea ce va fi cu putință pentru combaterea acestei boli și îmbunătățirea condițiilor de viață ale populației din regiunea respectivă.

Aceste măsuri, însă, ca și posibilitățile noastre financiare sunt insuficiente față de importanța și proporțiile uriașe ale acestei probleme, care numai îmbrățișată de Stat pentru întreaga Țară va putea fi rezolvată cu rezultate fericite și depline pentru Poporul Român.

Pentru aceste considerațiuni am ținut de a mea datorie să fac acest raport Domniei Voastre, Domnule Mareșal.

Prefectul Județului Arad,
/ss/ colonel
Vasile Mihăilescu

(Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond *Ministerul Afacerilor Interne* – *Oficiul de Studii și Documentare Administrativă*, dosar 71/1942, f. 1-4)